

УДК: 378

Світлана ЗАСКАЛЄТА

доктор педагогічних наук, професор кафедри англійської мови та літератури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського

АКТИВІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття присвячена проблемі організації самостійної пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови. Визначено протиріччя між вимогами до сучасного фахівця та рівнем його готовності до професійної діяльності. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є удосконалення організації самостійної пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови. Визначено важливу роль самостійної пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови.

Ключові слова: організація, пізнавальна діяльність, самостійна пізнавальна діяльність, професійна діяльність, модернізація.

Однією з умов успішної професійної діяльності фахівця є володіння щонайменше однією з іноземних мов як засобом професійно-орієнтованого міжкультурного спілкування. За цих умов актуалізується питання активізації самостійної пізнавальної діяльності студентів засобами іноземної мови.

На законодавчому рівні окреслені напрями використання іноземних мов здобувачами вищої освіти. В Законі України «Про освіту» зазначається, що у закладах освіти відповідно до освітньої програми можуть викладатися одна або декілька дисциплін двома чи більше мовами – державною мовою, англійською мовою, іншими офіційними мовами Європейського Союзу. Визначаються такі сфери використання іноземної мови [5]:

- міжнародне співробітництво у системі освіти;
- участь у міжнародних дослідженнях якості освіти;
- міжнародна академічна мобільність.

Концептуальні засади модернізації професійної підготовки фахівців розкриваються в працях В. П. Андрущенка [1], А. І. Бойка [2], Б. Євтуха [3], В. Журавського [4], В. Г. Кременя [7], Н. Г. Ничкало [8], В. О. Огнев'юка [9], С. О. Сисоєвої [10] та інших.

Активізації вивченню іноземної мови студентами та молодими науковцями сприяють програми двостороннього та багатостороннього міжнародного обміну здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників, що передбачають [5]:

- реалізацію права учасників освітнього процесу на міжнародну академічну мобільність;
- розроблення спільних освітніх і наукових програм з іноземними закладами освіти, науковими установами, організаціями;

- залучення іноземців до навчання та викладання в закладах освіти України.

Варто зазначити, що у Концепції організації підготовки магістрів в Україні (наказ № 99 від 1002.1010 р.) визначено низку умов для вступу до магістратури, серед яких є наявність одного з міжнародних сертифікатів про знання іноземної мови з встановленою вищим навчальним закладом мінімальною оцінкою (на перехідний етап замість сертифікату припускається вступне випробування з іноземної мови, що вже передбачено Умовами прийому до вищих навчальних закладів, затвердженими наказом МОН України від 18 вересня 2009 року № 873) [6].

Суперечність між вимогами, що ставляться перед фахівцем у сучасних умовах, і рівнем готовності студентів до професійної діяльності, між потребою у фахівцях, які володіють іноземною мовою та можливостями закладу освіти задовольнити цю потребу, вимагає якісно нових взаємовідносин між суб'єктами педагогічної діяльності.

Отже, професійна підготовка фахівця, здатного самостійно і творчо працювати у сучасних умовах, бути конкурентноспроможним на міжнародному ринку праці, що передбачає володіння іноземною мовою, є головною метою педагогічного процесу. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є організація самостійної пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови.

Мета статті. Одним із засобів вирішення зазначених суперечностей є удосконалення організації самостійної пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови.

Розуміння суті самостійної пізнавальної діяльності, терміну «організація» дає можливість сформулювати визначення поняття «організація самостійної пізнавальної діяльності студентів»,

як система спільних дій викладача і студента, яка спрямована на реалізацію пізнавального циклу кожного студента, в процесі якого активну детермінуючу роль виконують студенти [6].

У даному визначенні поєднано системний підхід щодо організації самостійної пізнавальної діяльності студентів зі специфікою останньої, конкретна мета і завдання, які ставляться перед студентами на заняттях з іноземної мови, з їх індивідуальними можливостями.

Аналіз ефективності організації навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови, дає підстави констатувати, що традиційні методи навчання не дають задовільних результатів і не завжди стимулюють самостійність, активність і творчість. У процесі аналізу джерел серед інших показників визначалась частота постановки питань про [6]:

- необхідність удосконалення організації самостійної пізнавальної діяльності студентів;
- посилення творчого компонента навчального процесу;
- розширення тематики та підвищення якості науково-дослідної роботи студентів;
- переведення студентів на індивідуальний навчальний план;
- виявлення талановитих студентів;
- удосконалення організації, управління, контролю і оцінки самостійної роботи студентів.

Самостійна пізнавальна діяльність студентів активізується у процесі вивчення навчальних дисциплін. Однак сформованість знань, умінь та навичок з предмета, що вивчається як самостійний компонент пізнавальної діяльності, визначено відносно недавно. Сфера реалізації пізнавальної активності – навчальна діяльність на занятті з певного предмету, у процесі викладання якого педагог її формує.

В основі організації самостійної пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови лежить система мотивів. Ця система виходить із пізнавальної потреби. Остання – це суб'єктивне відображення об'єктивної потреби суспільства в знаннях, потреби людини у функціонуванні тих сторін психіки, завдяки яким відбувається пізнання (М. І. Дяченко, Л. О. Кандибович).

Потреба в знаннях, в пізнанні дійсності, яка оточує – є однією з основних духовних або культурних потреб (М. О. Голубєва).

Для визначення мотивів вивчення іноземної мови важливо, насамперед, встановити, яким потребам може відповідати засвоєння іноземної мови. Серед цих потреб можна виділити такі:

- потреба комунікації в іншомовному середовищі;

- потреба комунікації у професійному середовищі;
- потреба в отриманні інформації;
- потреба у більш глибокому пізнанні дійсності;
- потреба в естетичному переживанні образного та понятійного багатства слова.

Важливим резервом розвитку самостійності і активності студентів є урахування особливостей самої самостійної пізнавальної діяльності на заняттях з іноземної мови в залежності від обраної спеціальності. Врахування характерних особливостей пізнавальної діяльності студентів конкретної спеціальності дозволяє виявити додаткові засоби формування у студентів активного і творчого підходу як до їх професійної підготовки, так і до вивчення іноземної мови.

В основі курсу іноземної мови лежать такі положення [6]:

- оволодіння іноземною мовою є одним із важливіших компонентів професійно підготовки сучасного фахівця;
- професійно орієнтований характер курсу іноземної мови, тому його завдання визначаються, в першу чергу, комунікативними та професійними потребами фахівців відповідного профілю;
- студент і викладач є активними учасниками навчального процесу;
- студент є не тільки об'єктом навчання, але й його суб'єктом, і тому має право самостійно вирішувати ряд питань: включення до свого індивідуального плану факультативного курсу з іноземної мови, вибір матеріалів для самостійної роботи та ін.

У методичному плані активізація самостійної роботи пов'язана з культурою навчальної діяльності студентів, культурою їх розумової праці. Самостійна робота є особливою формою пізнавальної діяльності, ступінь удосконалення якої залежить від рівня культури розумової праці. Отже, для ефективності управління самостійною роботою студентів питання підвищення культури їх розумової праці має особливе значення. Рівень останньої обумовлює, значною мірою, успішність самостійної пізнавальної діяльності студентів, покращення якості їх підготовки у процесі самостійної роботи. З метою допомоги студентам оволодіти прийомами навчальної праці можливе впровадження спеціального курсу «Самостійна робота студентів».

Шляхи активізації самостійної пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови [6]:

- розробка системи різнорівневих завдань для самостійної роботи, в основу якої закладено зміну характеру пізнавального

завдання від репродуктивного до творчого;

- удосконалення змісту завдань і, водночас, збільшення частини самостійного пізнання студента у процесі його пізнавальної діяльності;
- мотиваційне зближення процесу виконання пізнавального завдання з самоосвітньою діяльністю;
- зменшення керування з боку викладача самостійною роботою студента.

У результаті переходу студента до системи завдань, що ускладнюються, формуються його вміння вирішувати навчальні завдання, змінюється характер взаємодії викладача зі студентом, підвищується рівень організації їх самостійної пізнавальної діяльності.

Комплекс заходів щодо організації самостійної пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови дозволяє [6]:

- забезпечити наступність аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студентів;
- активізувати самостійну роботу студентів;
- максимально звільнити викладача, що дозволяє виділити час для консультативної роботи;
- проводити диференціацію та індивідуалізацію;
- навчити студентів організовувати пізнавальну діяльність;
- ефективніше управляти процесом навчання в цілому за рахунок додаткового прямого та зворотного зв'язку.

Отже, наукова проблема активізації самостійної пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови, її ролі у модернізації вищої школи має пріоритетне значення, відноситься до фундаментальних наукових досліджень, оскільки її

вирішення закладає фундаментальні основи у забезпеченні розвитку соціально-економічної системи суспільства. Ефективність самостійної пізнавальної діяльності студентів зумовлена її організацією. Організація – динамічний процес, в якому є діяльність студента, керування викладача, де створюються відповідні взаємовідношення. В основі організації ефективного навчального процесу повинен бути принцип активності і самостійності в навчанні студента.

Загальноорганізаційні вміння студентів слід розвивати. Ефективність організації пізнавальної діяльності студентів визначається рівнем особистої готовності студента до оволодіння знаннями. Потрібна диференціація рівнів особистої готовності студентів до оволодіння знаннями та врахування дидактичних умов і відношень, які формуються між викладачем і студентом та індивідуальних здібностей і інтересів студентів.

Комплексний характер організаційних заходів щодо організації самостійної пізнавальної діяльності студентів передбачає визначення основних за своїм розвиваючим значенням прийомів. До них можна віднести такі:

- використання викладачем методичних прийомів щодо організації самостійної роботи студентів на заняттях з іноземної мови;
- організація ситуацій колективного вирішення завдань, дискусія та обговорення результатів;
- проведення на початковому етапі навчання у закладі вищої освіти циклу навчальних занять за спеціально розробленим курсом «організація самостійної роботи студентів»;
- розробка критеріїв ефективності організації самостійної пізнавальної діяльності студентів на заняттях з іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Модернізація освіти: політика і практика // Педагогіка і психологія. – 2002. – №3. – С.12-15.
2. Бойко А.І. Філософія модернізації освіти в системі ринкових трансформацій: світоглядно-філософський аналіз. – К.: знання України, 2009. – 379 с.
3. Євтух Б. Модернізація вищої школи // Педагогічна газета. – 2002.-№4. – С.2.
4. В. Журавський Проблеми модернізації освіти України в контексті Болонського процесу // Освіта України. – 2004.- №16. – С.1-2.
5. Закон України "Про освіту". Електронний ресурс. Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/>
6. Заскалета С.Г. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів сільськогосподарського інституту (за матеріалами вивчення іноземних мов). Автореферат дисс. кандидата пед.наук.: 13.00.04 / ІПППО АПН України. – К., 2000. – 20 с.
7. Концепція організації підготовки магістрів в Україні (наказ № 99 від 1002.1010 р.). Електронний ресурс. Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/6670/
8. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї. Людина. Освіта. Соціум / В.Г. Кремень.- К. : Грамота. 2007. – 576 с.
9. Ничкало Н.Г. Ринок праці і проблема модернізації підготовки кваліфікованих ратників // Професійно-технічна освіта. – 2004. – №1. С.4-12.
10. Огнев'юк В.О. Філософія освіти в структурі наукових досліджень феномену освіти / В. Огнев'юк // Шлях освіти. – № 2. – 2009. – С. 2 – 6.
11. Сисоєва С.О. Освіта в сучасному світі // Освітologia – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти : матер. Всеукр.наук.-практ.конф., 15 груд. 2010 р. – К. : Київ. ун.-т ім. Б.Грінченка, 2010. – 192 с.

References

1. Andrushchenko V.P. Modernizatsiia osvity: polityka i praktyka [Modern Studies: Politics and Practice] // Pedahohika i psykholohiia. – 2002. – №3.- PP.12-15. [in Ukrainian]
2. Boiko A.I. Filosofiia modernizatsii osvity v systemi rynkovykh transformatsii: svitohliadno-filosofskyi analiz [Philosophy of modern art in the system of transformations: philosophical analysis]. – K.: znannia Ukrainy, 2009.- 379 p. [in Ukrainian]
3. Yevtukh B. Modernizatsiia vyshchoi shkoly [Modernization of Higher School Education] // Pedahohichna hazeta. – 2002.- №4. – P.2. [in Ukrainian]
4. Zhuravskiy V. Problemy modernizatsii osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu [Problems of Modernization of Ukraine in the Context of the Bologna Process] // Osvita Ukrainy. – 2004.- №16. – S.1-2. [in Ukrainian]
5. Zakon Ukrainy "Pro osvitu" [Law of Ukraine "About Education"]. Electronic resource. Access mode: <https://ru.osvita.ua/legislation/law/2231/> [in Ukrainian]
6. Zaskalieta S.H. Orhanizatsiia samostiinoi piznavalnoi diialnosti studentiv silskohospodarskoho instytutu (za materialamy vyvchennia inozemnykh mov) [Organizational self-sustaining activities of students of the institute (on the materials of foreign language study)] Avtoreferat dyss. kandydata ped.nauk. [Abstract of Diss. Candidate of Pedagogical Sciences]: 13.00.04 / IPPPO APN Ukrainy. – K., 2000.- 20 p. [in Ukrainian]
7. Kontseptsiia orhanizatsii pidhotovky mahistriv v Ukraini [Concepts of the Organizing of Masters Education in Ukraine] (nakaz № 99 vid 1002.1010 r.). Electronic resource. Access mode: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/6670/ [in Ukrainian]
8. Kremen V.H. Filosofiia natsionalnoi idei. Liudyna. Osvita. Sotsium [Philosophy of national ideology. People. Education. Society] / V.H. Kremen.- K. : Hramota. 2007. – 576 p. [in Ukrainian]
9. Nychkalo N.H. Rynok pratsi i problema modernizatsii pidhotovky kvalifikovanykh ratnykiv [Labour market and the problem of modernizing the preparation of various warriors] // Profesiino-tekhnichna osvita. – 2004. – №1. PP.4-12. [in Ukrainian]
10. Ohneviuk V.O. Filosofiia osvity v strukturi naukovykh doslidzen fenomenu osvity [Philosophy of education in the structure of scientific research of the phenomenon of education] / V. Ohneviuk // Shliakh osvity. – № 2. – 2009. – PP. 2 – 6. [in Ukrainian]
11. Sysoieva S.O. Osvita v suchasnomu sviti // Osvitohiia – naukovyi napriam intehrovanoho piznannia osvity [Education in the modern world // Education – scientific direction of integrated knowledge of education] : mater. Vseukr.nauk.-prakt. konf., 15 hrud. 2010 r. – K. : Kyiv. un.-t im.. B. Hrinchenka, 2010. – 192 p. [in Ukrainian]

Заскалета С. Г. Организация самостоятельной познавательной деятельности студентов на занятиях по иностранному языку

Статья посвящена проблеме организации самостоятельной познавательной деятельности студентов на занятиях по иностранному языку. Определены противоречия между требованиями к современному специалисту та уровнем его готовности к профессиональной деятельности. Одним из путей решения этой проблемы авторы видят в усовершенствовании организации самостоятельной познавательной деятельности студентов на занятиях по иностранному языку.

Ключевые слова: организация, познавательная деятельность, самостоятельная познавательная деятельность, профессиональная деятельность, модернизация.

Zaskaleta S. H. Organization of independent cognitive activity of students in foreign language classes

The article is devoted to the problem of organization of independent cognitive activity of students in foreign language classes. The contradiction between the requirements for a modern specialist and his level of readiness for professional activity is determined. One of the ways of solving this problem is to improve the organization of independent cognitive activity of students in classes with a foreign language. The important role of independent cognitive activity of students in foreign language classes is determined.

Key words: organization, cognitive activity, independent cognitive activity, professional activity, modernization.